

قانون نحوه اجرای قسمتی از اصل یکصد و شصتم (۱۶۰) قانون اساسی

مصوب ۱۳۹۴/۲/۲۲

درباره‌ی قانون

«طرح نحوه اجرای قسمتی از اصل یکصد و شصتم (۱۶۰) قانون اساسی» را عده‌ای از نمایندگان مجلس شورای اسلامی با قید دو فوریت به مجلس تقدیم کردند. در مقدمه‌ی توجیهی این طرح، ضرورت ارائه‌ی آن به صورت زیر تبیین شده است: با اینکه اصل یکصد و شصتم (۱۶۰) قانون اساسی زمینه‌ساز تعامل مثبت قوه‌ی قضائیه با قوای دیگر است و این اصل مسئولیت کلیه مسائل مربوط به روابط قوه‌ی قضائیه با دو قوه‌ی دیگر را بر عهده‌ی وزیر دادگستری نهاده است و اختلاف نظرانی در مورد حدود اختیارات وزیر دادگستری در بین حقوقدانان و مسئولان کشور مطرح بوده است با این حال تاکنون در خصوص این اصل هیچ قانونی وضع نشده است. در سال‌های اخیر به ویژه از اوایل مجلس هشتم طرح نحوه‌ی اجرای اصل یکصد و شصتم (۱۶۰) قانون اساسی در مجلس شورای اسلامی مطرح گردید که با رأی قاطع نمایندگان فوریت آن طرح به تصویب رسید، لیکن به دلیل اختلاف نظر در خصوص مفاد آن طرح به ویژه اختلاف حقوقی در مورد امکان انتقال برخی از سازمان‌های وابسته به قوه‌ی قضائیه به قوه‌ی مجریه و نیز اختلاف در مورد سؤال نمایندگان از وزیر دادگستری و پاسخگویی به نیابت از قوه‌ی قضائیه به نمایندگان مجلس، طرح مذکور در کمیسیون قضایی به نتیجه‌ای نرسید. در مجلس نهم با پیگیری مجدد، همین طرح با تغییراتی در محتوا، با قید دو فوریت در دستور کار صحن علنی مجلس شورای اسلامی قرار گرفت لیکن با درخواست ریاست محترم قوه‌ی قضائیه و ایرادات قانون اساسی ایشان، آن طرح نیز موکول به برگزاری جلسات حقوقی با ایشان گردید. طرحی که اکنون در اختیار دارید پس از طی مراحل قبلی و برطرف کردن ایرادات قانون اساسی و تأمین نظرانی که تاکنون شورای محترم نگهبان داده است و به منظور امکان سؤال از وزیر دادگستری و ضرورت پاسخگویی ایشان به نمایندگان مجلس در خصوص مسائل قوه‌ی قضائیه با رعایت استقلال قضات آماده شده است. این طرح می‌تواند زمینه‌ی بهره‌گیری از ظرفیت وزارت دادگستری برای کارآمدی بهتر قوه‌ی قضائیه (که در سیاست‌های کلان مورد تأکید رهبر معظم بوده است) را فراهم سازد. طرح با قید دو فوریت است که در صحن علنی تکلیف آن روشن شود و به سرنوشت طرح‌های گذشته دچار نشود. لذا این طرح با قید دو فوریت تقدیم مجلس شورای اسلامی می‌گردد.

این طرح برای رسیدگی به کمیسیون قضایی و حقوقی مجلس شورای اسلامی به عنوان کمیسیون اصلی ارسال شد که پس از بحث و بررسی، در نهایت در جلسه‌ی مورخ ۱۳۹۳/۸/۲۰ کمیسیون با اصلاحاتی به تصویب رسید و گزارش آن به مجلس ارائه شد. پس از آن، این طرح در صحن علنی مجلس مطرح شد که سرانجام در تاریخ ۱۳۹۳/۸/۲۵ با اصلاحاتی به تصویب نمایندگان رسید و برای طی روند قانونی مذکور در اصل (۹۴) قانون اساسی، طی نامه‌ی شماره ۵۲۴/۵۸۱۸۲ مورخ ۱۳۹۳/۸/۲۷ به شورای نگهبان ارسال شد. شورای نگهبان در تاریخ ۱۳۹۳/۸/۲۸ با تشکیل جلسه و بررسی این مصوبه، برخی مفاد آن را مغایر با قانون اساسی تشخیص داد و نظر خود در این خصوص را طی نامه‌ی شماره ۹۳/۱۰۲/۲۵۸۴ مورخ ۱۳۹۳/۸/۲۸ به مجلس اعلام کرد. مجلس شورای اسلامی برای رفع ایرادهای شورای نگهبان، در جلسه‌ی علنی مورخ ۱۳۹۳/۱۱/۷ اصلاحات لازم را در این مصوبه اعمال کرد و مصوبه‌ی اصلاحی را طی نامه‌ی شماره ۵۲۴/۷۷۶۸۸ مورخ ۱۳۹۳/۱۱/۱۲ برای اظهار نظر مجدد به شورای نگهبان ارسال کرد. بررسی مصوبه‌ی اصلاحی در دستور کار جلسه‌ی مورخ ۱۳۹۳/۱۱/۱۵ اعضای شورای نگهبان قرار گرفت که پس از بحث و بررسی، در نهایت اعضای شورا اصلاحیه‌ی مجلس در خصوص یکی از ایرادهای پیشین خویش را به جهت وجود ابهام در آن، غیر قابل اظهار نظر دانستند و نظر خود در این خصوص را طی نامه‌ی شماره ۹۳/۱۰۲/۳۵۳۹ مورخ ۱۳۹۳/۱۱/۲۰ به مجلس شورای اسلامی اعلام کردند. با اعاده‌ی این مصوبه به مجلس شورای اسلامی، نمایندگان در جلسه‌ی علنی مورخ ۱۳۹۴/۲/۲۲ مجدداً اصلاحات لازم را در مصوبه اعمال کردند و آن را طی نامه‌ی شماره ۵۲۴/۱۱۱۲۶ مورخ ۱۳۹۴/۲/۲۳ جهت اظهار نظر به شورای نگهبان ارسال کردند. در این مرحله، شورای نگهبان با تشکیل جلسه در تاریخ ۱۳۹۴/۳/۶، پس از بررسی مصوبه‌ی اصلاحی، همگی ایرادهای پیشین خود به این مصوبه را برطرف شده دانست و نظر خود

مبنی بر مغایرت نداشتن مفاد این لایحه با موازین شرع و قانون اساسی را طی نامه‌ی شماره ۹۴/۱۰۲/۱۰۳۰ مورخ ۱۳۹۴/۳/۶ به مجلس شورای اسلامی اعلام کرد.

تاریخ مصوبه مجلس شورای اسلامی: ۱۳۹۳/۸/۲۵ (مرحله نخست)

تاریخ بررسی در شورای نگهبان: ۱۳۹۳/۸/۲۸

ماده ۱- وزیر دادگستری از میان حقوقدانانی که توسط رئیس قوه قضائیه به رئیس جمهور پیشنهاد می‌شوند انتخاب و برای اخذ رأی اعتماد به مجلس شورای اسلامی معرفی می‌شود.

دیدگاه مغایرت

طبق اصل (۱۶۰) قانون اساسی، وزیر دادگستری باید از میان «کسانی» انتخاب شود که رئیس قوه‌ی قضائیه به رئیس جمهور پیشنهاد می‌کند. این در حالی است که به موجب این ماده، رئیس قوه‌ی قضائیه مکلف شده است وزیر دادگستری را از میان «حقوقدانان» به رئیس جمهور معرفی کند. به بیان دیگر، برخلاف عموم واژه‌ی «کسان» در اصل (۱۶۰) قانون اساسی، در مصوبه‌ی مورد بحث با تعیین شرط «حقوقدان» بودن برای وزیر دادگستری، صلاحیت رئیس قوه‌ی قضائیه در خصوص معرفی فرد واجد شرایط تصدی این پُست محدود شده است و از این جهت، ماده (۱) این مصوبه مغایر با اصل (۱۶۰) قانون اساسی است. گفتنی است، هر چند مجلس پیش‌تر، بر اساس قانون تعیین ضوابط و شرایط وزیر اطلاعات شرایطی را برای وزیر اطلاعات پیشنهادی توسط رئیس جمهور تعیین کرده و این قانون به تأیید شورای نگهبان رسیده و مغایر با صلاحیت رئیس جمهور شناخته نشده است، لیکن این قانون نیز باید به دلیل محدود کردن صلاحیت رئیس جمهور در معرفی وزرا مغایر با اصل (۱۳۳) قانون اساسی شناخته می‌شد؛ چه آنکه طبق این اصل، صرفاً تعیین حدود اختیارات و وظایف وزرا به قانون ارجاع شده است، نه شرایط هر یک از وزرا.

دیدگاه عدم مغایرت

مراد از اصل (۱۶۰) قانون اساسی آن است که وزیر دادگستری باید از میان افرادی انتخاب شود که رئیس قوه‌ی قضائیه به رئیس جمهور پیشنهاد می‌کند؛ یعنی این اصل در مقام بیان اینکه فرد مزبور باید دارای چه شرایطی باشد و یا اینکه نمی‌توان برای وی ضوابطی تعیین کرد نبوده است. علاوه بر این، تعیین شرایط برای افراد جهت تصدی مقامات خاص به این صورت که صرفاً شرایط عامی برای تصدی آن مقام مقرر شود، مغایر با صلاحیت مقام صالح در انتخاب افراد جهت تصدی مناصب نیست. بر همین اساس، مجلس با تصویب قانون، برای انتخاب برخی وزرا مانند وزیر اطلاعات، شرایط کلی تعیین کرده است^۱ که این موضوع با ایراد مغایرت شورای نگهبان نیز مواجه نشده و مغایر با صلاحیت رئیس جمهور در انتخاب وزرا شناخته نشده است. به عبارت دیگر، تعیین شرایط در صورتی می‌تواند محدود کننده صلاحیت مرجع صالح جهت تعیین آن مقام محسوب شود که اختیار وی با توجه به شرایط در نظر گرفته شده محدود به موارد خاص شود؛ در حالی که در حکم این ماده چنین امری واقع نشده است. بنابراین حکم ماده (۱) این مصوبه مبنی بر معرفی وزیر دادگستری از میان «حقوقدانان» به معنای محدود شدن صلاحیت رئیس قوه‌ی قضائیه در معرفی وزیر پیشنهادی نیست و لذا این ماده، مغایرتی با اصل (۱۶۰) قانون اساسی ندارد.

نظر شورای نگهبان

۱. قانون تعیین ضوابط و شرایط وزیر اطلاعات مصوب ۱۳۶۹/۲/۲۹ مجلس شورای اسلامی: «ماده واحده- وزیر اطلاعات دارای شرایط زیر خواهد بود:

۱- از نظر تحصیلات در حد اجتهاد

۲- اشتها به عدالت و تقوی

۳- داشتن سابقه‌ای روشن از نظر سیاسی و مدیریت

۴- عدم عضویت در احزاب، سازمان‌ها و گروه‌های سیاسی.»

در ماده (۱)، از آنجا که بر اساس اصل (۱۶۰) قانون اساسی، وزیر دادگستری باید از میان کسانی انتخاب شود که رئیس قوه قضائیه به رئیس جمهور پیشنهاد می‌کند، محدود کردن به انتخاب از میان حقوقدانان، مغایر اصل مذکور شناخته شد.

ماده ۲- وزیر دادگستری مسئولیت کلیه مسائل مربوط به روابط قوه قضائیه با قوای مجریه و مقننه را بر عهده دارد و از این حیث عهده‌دار امور زیر است:

- الف- ارائه لوایح قضایی تهیه شده توسط رئیس قوه قضائیه به دولت و پیگیری تصویب آنها
- ب- دفاع از لوایح قضایی در مجلس شورای اسلامی، اظهار نظر در مورد طرح‌های مربوط به قوه قضائیه، هماهنگی لازم جهت پاسخگویی به کمیسیون اصل نودم (۹۰) قانون اساسی و همکاری جهت تحقیق و تفحص مجلس شورای اسلامی در خصوص مسائل مربوط به قوه قضائیه
- پ- پیگیری کلیه امور راجع به بودجه، نیروی انسانی و مسائل اداری مربوط به قوه قضائیه در هیئت وزیران، معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس جمهور و دستگاه‌های اجرایی
- ت- هماهنگی در امور بین‌الملل در خصوص تنظیم قراردادهای همکاری و معاضدت قضایی، استرداد مجرمان، انتقال محکومان و امضای اسناد و اجرای مفاد آنها با رعایت اصول قانون اساسی و نظر رئیس قوه قضائیه.
- تبصره- اختیارات مندرج در این ماده مانع از اعمال وظایف و اختیارات قانونی رئیس قوه قضائیه و اظهار نظر و دفاع از لوایح و طرح‌های قضایی توسط نماینده رئیس قوه قضائیه نیست.

دیدگاه مغایرت

الف) یکی از وظایفی که بر اساس بند (ب) این ماده برای وزیر دادگستری پیش‌بینی شده است، همکاری جهت تحقیق و تفحص مجلس شورای اسلامی در خصوص مسائل مربوط به قوه قضائیه است. مستفاد از قید «همکاری» آن است که وزیر دادگستری باید امر تحقیق و تفحص را که بر اساس اصل (۷۶) قانون اساسی بر عهده‌ی مجلس گذاشته شده است انجام دهد؛ حال آنکه پیش‌بینی چنین وظیفه‌ای به دلیل توسعه‌ی وظایف وزیر دادگستری مقرر در اصل (۱۶۰) قانون اساسی مغایر با این اصل است؛ زیرا طبق این اصل، وزیر دادگستری رابط قوه قضائیه با سایر قوا است نه رابط قوه مقننه با دیگر قوا، و پیش‌بینی وظیفه‌ی مذکور تنها در جایی صحیح است که وی رابط قوه مقننه با قوه قضائیه نیز قلمداد می‌شود. بنابراین، در این بند پیش‌بینی وظیفه‌ی همکاری جهت تحقیق و تفحص مجلس شورای اسلامی برای وزیر دادگستری با اشکال مواجه است.

ب) حکم مقرر در بند (ب) این ماده مبنی بر تکلیف وزیر دادگستری در دفاع از لوایح قضایی در مجلس، مغایر با اصل (۱۶۰) قانون اساسی است. توضیح آنکه طبق این اصل، وزیر دادگستری صرفاً مسئولیت مسائل مربوط به روابط قوه قضائیه با قوه مجریه و قوه مقننه را بر عهده دارد و سپردن وظیفه‌ی دفاع از لوایح قضایی به وی متفاوت از نقش وی به عنوان رابط بین قوه قضائیه با سایر قوا است؛ زیرا معنای دفاع از لوایح آن است که شخص نسبت به محتوای لایحه ورود پیدا کند و با تأمل در آن، ایرادهای احتمالی آن را شناسایی و برای آنها پاسخ مناسب ارائه دهد؛ حال آنکه طبق اصل مذکور وزیر دادگستری تنها نقش رابط را دارد و پیش‌بینی وظیفه‌ی دفاع از لوایح قضایی برای وی باعث توسعه‌ی اختیارات ایشان خواهد شد. بنابراین، بند مزبور به دلیل توسعه‌ی اختیارات وزیر دادگستری با اشکال مواجه است.

ج) اطلاق حکم بند (ب) ماده (۲) این مصوبه در خصوص همکاری وزیر دادگستری جهت تحقیق و تفحص مجلس در خصوص مسائل مربوط به قوه قضائیه، شامل پرونده‌های مطروحه در قوه قضائیه نیز می‌شود. از آنجا که این موضوع می‌تواند باعث نقض اصل استقلال قوه قضائیه و استقلال قضاوت در رسیدگی به پرونده‌های حقوقی و کیفری شود، بند مزبور مغایر با اصل (۱۵۶) قانون اساسی است؛ زیرا وفق اصل مزبور قوه قضائیه قوه‌ای مستقل است و عدم دخالت در پرونده‌های مطروحه از مهم‌ترین

مصادیق این استقلال محسوب می‌شود.

د) در بند (ت) ماده (۲) این مصوبه، «امضای اسناد و اجرای مفاد آنها» به صورت مستقل بر عهده‌ی وزیر دادگستری نهاده شده است؛ این در حالی است که به استناد اصل (۱۵۷) قانون اساسی انجام مسئولیت‌های قوه‌ی قضائیه در کلیه‌ی امور قضایی، اداری و اجرایی بر عهده‌ی رئیس قوه‌ی قضائیه گذاشته شده است و لذا اجرای مفاد اسناد موضوع این بند، از جمله صلاحیت‌های رئیس قوه‌ی قضائیه است. از طرفی، طبق اصل (۱۶۰) قانون اساسی وزیر دادگستری صرفاً نقش رابط بین قوه‌ی قضائیه با سایر قوا را داراست و بنابراین در بند (ت) این ماده، واگذاری اجرای اسناد به وزیر دادگستری به دلیل توسعه‌ی اختیارات ایشان، مغایر با اصل (۱۶۰) قانون اساسی است. گفتنی است شورای نگهبان قبلاً ماده (۵۲) قانون جرایم رایانه‌ای^۲ را نیز به دلیل توسعه‌ی اختیارات وزارت دادگستری به انجام امور اجرایی، مغایر با اصل (۱۶۰) قانون اساسی دانسته بود^۳ که مجلس به منظور رفع این ایراد، اقدام به حذف این ماده کرد.

ه) مطابق اصل (۱۲۵) قانون اساسی، امضای عهدنامه‌ها، مقاله‌نامه‌ها، موافقتنامه‌ها و قراردادهای دولت ایران با سایر دولت‌ها و همچنین امضای پیمان‌های مربوط به اتحادیه‌های بین‌المللی پس از تصویب مجلس شورای اسلامی با رئیس‌جمهور یا نماینده‌ی قانونی او است. این در حالی است که وفق بند (ت) ماده (۲) این مصوبه، امضای اسناد موضوع این بند و اجرای مفاد آنها منحصراً به وزیر دادگستری واگذار شده است. این موضوع به معنای آن است که صلاحیت رئیس‌جمهور در اصل (۱۲۵)، به وزیر دادگستری محدود شده است؛ حال آنکه مستفاد از اصل مذکور آن است که رئیس‌جمهور می‌تواند امضای اسناد را شخصاً یا توسط نماینده‌ی غیر از وزیر دادگستری انجام دهد. بنابراین از آنجا که در این بند صلاحیت رئیس‌جمهور برای امضای اسناد محدود شده است، بند مزبور مغایر با اصل (۱۲۵) قانون اساسی است.

و) از آنجا که اصل (۱۶۰) قانون اساسی مسئولیت کلیه‌ی مسائل مربوط به روابط قوه‌ی قضائیه با سایر قوا را بر عهده‌ی وزیر دادگستری قرار داده است، اطلاق تبصره‌ی ماده (۲) این مصوبه مبنی بر اختیار رئیس قوه‌ی قضائیه در معرفی نماینده‌ی دیگر، جهت اظهار نظر و دفاع از لوایح و طرح‌های قضایی، مغایر با اصل مزبور است؛ زیرا اظهار نظر و دفاع از لوایح و طرح‌های قضایی نیز از مصادیق «کلیه‌ی مسائل مربوط به روابط قوه‌ی قضائیه با قوه‌ی مجریه و قوه‌ی مقننه» محسوب می‌شود و لذا در صلاحیت انحصاری وزیر دادگستری است. ممکن است گفته شود اختیار رئیس قوه‌ی قضائیه در معرفی نماینده‌ی غیر از وزیر دادگستری جهت اظهار نظر و دفاع از لوایح و طرح‌های قضایی در این تبصره بدین خاطر است که گاهی وزیر دادگستری در مقام اظهار نظر و دفاع از لوایح و طرح‌های قضایی، صرفاً به بیان نظرات خود اکتفا کرده و نظرات رئیس قوه‌ی قضائیه را منعکس نمی‌کند. این در حالی است که همان‌طور که قبلاً گفته شد، از آنجا که وزیر دادگستری رابط قوه‌ی قضائیه است وی باید در مقام دفاع از لوایح قضایی نظر رئیس قوه قضائیه را بیان کند نه نظر خود را. بنابراین، اطلاق این تبصره مبنی بر اختیار رئیس قوه‌ی قضائیه در معرفی نماینده‌ی دیگر دارای اشکال است.

دیدگاه ابهام

الف) اطلاق حکم بند (ب) ماده (۲) این مصوبه در خصوص تکلیف وزیر دادگستری در دفاع از لوایح قضایی در مجلس شورای اسلامی و اظهار نظر در مورد طرح‌های مربوط به قوه‌ی قضائیه، به این دلیل که مشخص نیست دفاع و اظهار نظر وزیر مستقلاً

۲. ماده (۵۲) لایحه جرایم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۷/۱۰/۱۵ مجلس شورای اسلامی: «ماده ۵۲- به منظور ارتقای همکاری‌های بین‌المللی در زمینه جرائم رایانه‌ای، وزارت دادگستری موظف است با همکاری وزارت ارتباطات و فناوری اطلاعات اقدامات لازم را در زمینه تدوین لوایح و پیگیری امور مربوط جهت

پیوستن ایران به اسناد بین‌المللی و منطقه‌ای و معاهدات راجع به همکاری و معاضدت دوجانبه یا چندجانبه قضایی انجام دهد.»

۳. نظر شماره ۸۷/۳۰/۳۱۷۷ مورخ ۱۳۸۷/۱۲/۲۶ شورای نگهبان در خصوص ماده (۵۲) لایحه جرایم رایانه‌ای مصوب ۱۳۸۷/۱۰/۱۵ مجلس شورای اسلامی: «ماده (۵۲) از این جهت که وزارت دادگستری را موظف به انجام موارد مذکوره در ماده نموده است، مغایر اصول (۱۵۸) و (۱۶۰) قانون اساسی شناخته

شد.»

صورت می‌گیرد یا به نمایندگی از قوای مجریه یا قضائیه، واجد ابهام است. توضیح اینکه اگر منظور از سپردن وظیفه‌ی دفاع و اظهار نظر نسبت به لوایح قضایی و طرح‌های مربوط به قوه‌ی قضائیه به وزیر دادگستری، متفاوت از نقش وی به عنوان رابط بین قوه‌ی قضائیه با سایر قوا باشد به این دلیل که باعث توسعه‌ی اختیارات تعریف‌شده برای ایشان در قانون اساسی می‌شود، بر خلاف اصل (۱۶۰) قانون اساسی خواهد بود؛ زیرا وفق این اصل، وزیر دادگستری به اعتبار نمایندگی قوه‌ی قضائیه، مسئولیت کلیه‌ی مسائل مربوط به روابط قوه‌ی قضائیه با سایر قوا را برعهده دارد و لذا می‌بایست در مقام انجام چنین وظایفی مطابق با نظر رئیس قوه‌ی قضائیه و هماهنگی با قوه‌ی قضائیه باشد. بدیهی است در صورتی که همانند بند (ت) این ماده، بند (ب) نیز مقید به عبارت «با رعایت اصول قانون اساسی و نظر رئیس قوه‌ی قضائیه» شود، ابهام مذکور رفع خواهد شد.

ب) حکم بند (ت) ماده (۲) این مصوبه از این جهت که امضای اسناد و اجرای مفاد آنها را مشروط به لزوم رعایت نظر رئیس قوه‌ی قضائیه کرده است، واجد ابهام است؛ زیرا در این بند مشخص نیست رعایت نظر رئیس قوه‌ی قضائیه دقیقاً به چه معنا بوده و در چه مرحله‌ای می‌بایست صورت پذیرد. بدیهی است در صورتی که مراد از لزوم رعایت نظر رئیس قوه‌ی قضائیه در این بند آن باشد که قبل از تصویب اسناد توسط مجلس نظر رئیس قوه‌ی قضائیه نیز رعایت شود این بند با اشکالی مواجه نخواهد بود، لیکن اگر منظور آن است که حتی پس از تصویب اسناد توسط مجلس، امضای آن اسناد باید با کسب نظر رئیس قوه‌ی قضائیه باشد، این بند مغایر با اصل (۱۲۵) قانون اساسی خواهد بود؛ چه آنکه مطابق این اصل، امضای این‌گونه اسناد پس از تصویب مجلس شورای اسلامی با رئیس‌جمهور یا نماینده‌ی قانونی اوست و مشروط کردن آن به رعایت نظر رئیس قوه‌ی قضائیه در این مرحله، به دلیل اینکه اعمال صلاحیت رئیس‌جمهور را محدود می‌کند، مغایر اصل مزبور خواهد بود.

دیدگاه عدم مغایرت

الف) در بند (ب) ماده (۲) این مصوبه، پیش‌بینی وظیفه‌ی همکاری جهت تحقیق و تفحص مجلس شورای اسلامی برای وزیر دادگستری مغایر با اصل (۱۶۰) قانون اساسی نیست؛ زیرا طبق این اصل مسئولیت کلیه‌ی مسائل مربوط به روابط قوه‌ی قضائیه با قوه‌ی مجریه و قوه‌ی مقننه بر عهده‌ی وزیر دادگستری گذاشته شده است؛ لذا از آنجا که مستفاد از اصطلاح «رابط»، رابطه‌ی دو طرفه و میان دو چیز است، همان‌طور که وزیر دادگستری رابط قوه‌ی قضائیه با سایر قوا است، رابط سایر قوا با قوه‌ی قضائیه در چارچوب وظایف مقرر نیز هست. بنابراین، در این بند پیش‌بینی وظیفه‌ی همکاری جهت تحقیق و تفحص مجلس شورای اسلامی برای وزیر دادگستری با اشکالی مواجه نیست.

ب) آنچه که در بند (ب) ماده (۲) این مصوبه در خصوص تکلیف وزیر دادگستری در دفاع از لوایح قضایی در مجلس پیش‌بینی شده است، تغییری با اصل (۱۶۰) قانون اساسی ندارد؛ زیرا وفق اصل مزبور وزیر دادگستری مسئولیت کلیه‌ی مسائل مربوط به روابط قوه‌ی قضائیه با قوه‌ی مجریه و قوه‌ی مقننه را بر عهده دارد و دفاع از لوایح قضایی نیز از جمله مصادیق بارز این ارتباط است؛ چه آنکه اگر این وظیفه مصادق ارتباط بین قوه‌ی قضائیه با قوه‌ی مقننه تلقی نشود، ارتباط دیگری قابل تصور نیست و سپردن مسئولیت کلیه‌ی مسائل مربوط به روابط قوه‌ی قضائیه با سایر قوا به وزیر دادگستری در اصل (۱۶۰) لغو خواهد بود.

ج) آنچه که در بند (ب) ماده (۲) این مصوبه در خصوص همکاری جهت تحقیق و تفحص مجلس شورای اسلامی آمده است، صرفاً شامل مسائل مربوط به قوه‌ی قضائیه از جمله امور مربوط به حقوق و دستمزد، امور اداری و استخدامی و مدیریت قوه‌ی قضائیه می‌شود و تحت هیچ شرایطی شامل پرونده‌های مطروحه در قوه‌ی قضائیه نیست. به بیان دیگر، تحقیق و تفحص مقرر در این بند، به صراحت در مورد مسائل مربوط به قوه‌ی قضائیه دانسته شده است نه احکام و پرونده‌های قضایی. بنابراین، پیش‌بینی وظیفه‌ی همکاری جهت تحقیق و تفحص مجلس برای وزیر دادگستری در این بند، باعث نقض استقلال این قوه و قضات آن نیست. بر همین اساس، بند مزبور تغییری با اصل (۱۵۶) قانون اساسی ندارد.

د) حکم مقرر در بند (ب) ماده (۲) این مصوبه مبنی بر همکاری وزیر دادگستری جهت تحقیق و تفحص مجلس، مغایر با اصل (۱۵۶) قانون اساسی نیست؛ زیرا این ماده در مقام بیان آن است که هر جا مجلس به استناد اصل (۷۶) قانون اساسی، تحقیق و تفحص

در مسائل مربوط به قوه قضائیه را لازم دید، وزیر دادگستری با مجلس همکاری لازم را داشته باشد. از طرفی، بر اساس تبصره (۷) ماده (۲۱۴) قانون آیین‌نامه‌ی داخلی مجلس،^۴ حق تحقیق و تفحص مجلس شامل پرونده‌های جریانی مراجع قضایی و امور ماهیتی قضایی نمی‌شود. نتیجه آنکه همکاری وزیر دادگستری با مجلس برای تحقیق و تفحص اساساً در خصوص پرونده‌های جریانی مراجع قضایی و امور ماهیتی قوه قضائیه نیست. از این رو، با وجود پیش‌بینی این وظیفه در بند مزبور، شائبه‌ی نقض استقلال قوه قضائیه و قضات، موضوعاً منتفی است.

ه) بنا به تصریح بند (ت) ماده (۲) این مصوبه، وزیر دادگستری صرفاً وظیفه‌ی «هماهنگی» برای امضای اسناد موضوع این بند را دارد که این موضوع مغایرتی با اصل (۱۲۵) قانون اساسی که امضای اسناد و قراردادهای دولت ایران با سایر دولت‌ها را به رئیس جمهور یا نماینده‌ی قانونی او واگذار کرده است ندارد، بلکه می‌توان حکم مقرر در این بند مبنی بر هماهنگی وزیر دادگستری برای امضای اسناد موضوع این بند را زمینه‌ساز اجرای اصل (۱۲۵) تلقی کرد.

و) با توجه به اینکه بنا به صراحت بند (ت) ماده (۲) این مصوبه، هماهنگی برای امضای اسناد موضوع این بند توسط وزیر دادگستری منوط به رعایت اصول قانون اساسی شده است، حکم مقرر در این بند مبنی بر لزوم رعایت نظر رئیس قوه قضائیه در خصوص این اسناد مخالفتی با اصل (۱۲۵) قانون اساسی ندارد؛ زیرا با توجه به قید «با رعایت اصول قانون اساسی» در این بند، کسب نظر رئیس قوه قضائیه در خصوص امضای اسناد موضوع این بند تا «قبل از تصویب» آن اسناد توسط مجلس است. بنابراین، رعایت نظر رئیس قوه قضائیه در این بند به معنای محدود شدن صلاحیت رئیس جمهور در امضای این اسناد بعد از تصویب آنها در مجلس نیست و بنابراین، این بند از این جهت، فاقد ابهام و ایراد است.

نظر شورای نگهبان

در بند (ب) ماده (۲)، وزیر دادگستری در دفاع و اظهار نظر باید نظر رئیس قوه قضائیه را اعلام نماید و آلاً مغایر اصل (۱۶۰) قانون اساسی است. همچنین در تبصره این ماده، از آنجا که اصل (۱۶۰) قانون اساسی، وزیر دادگستری را به عنوان رابط مشخص کرده است، اطلاق اختیار رئیس قوه قضائیه در معرفی نماینده دیگر جهت اظهار نظر و دفاع از لوایح و طرح‌های قضایی، مغایر اصل مذکور می‌باشد.

ماده ۳- آن بخش از برنامه‌های قوه قضائیه و نیازهای مالی این قوه و سایر اموری که منوط به تصویب هیئت وزیران است، پس از تأیید رئیس قوه قضائیه از طریق وزیر دادگستری به هیئت دولت ارائه می‌شود.

دیدگاه مغایرت

برنامه‌های قوه قضائیه در خود آن قوه تدوین و تصویب می‌شود و اصولاً منوط به تصویب آن برنامه‌ها در هیئت وزیران نیست. این در حالی است که طبق این ماده از مصوبه، برنامه‌های قوه قضائیه منوط به تصویب هیئت وزیران شده است. این موضوع به معنای دخالت هیئت وزیران در برنامه‌های قوه قضائیه است؛ حال آنکه مستفاد از اصول (۶۱)، (۱۵۶)، (۱۵۷) و (۱۵۸) قانون اساسی آن

۴. ماده (۲۱۴) قانون آیین‌نامه‌ی داخلی مجلس شورای اسلامی، اصلاحی ۱۳۸۷/۹/۲۶ مجلس شورای اسلامی: «ماده ۲۱۴- هرگاه نماینده‌ای، تحقیق و تفحص در هر یک از امور کشور را لازم بداند تقاضای خود را به صورت کتبی به هیئت رئیسه مجلس تسلیم نموده و هیئت رئیسه ظرف چهل و هشت ساعت آن را به کمیسیون تخصصی ذی‌ربط جهت رسیدگی ارجاع می‌نماید. ...

تبصره ۱- ...

تبصره ۷- تحقیق و تفحص مجلس شامل شورای نگهبان، مجلس خبرگان رهبری، مجمع تشخیص مصلحت نظام و پرونده‌های جریانی مراجع قضایی و امور ماهیتی قضایی نمی‌شود و در مورد دستگاه‌هایی که زیر نظر مقام معظم رهبری هستند با اذن معظم‌له امکان تحقیق و تفحص توسط مجلس وجود دارد.

تبصره ۸- ...

است که قوه قضائیه مستقل از سایر قوا است. بنابراین، حکم مقرر در این ماده مبنی بر لزوم تصویب برنامه‌های قوه قضائیه توسط هیئت وزیران مغایر با اصول مذکور است.

دیدگاه عدم مغایرت

حکم مقرر در ماده (۳) این مصوبه مبنی بر تصویب برنامه‌های قوه قضائیه توسط هیئت وزیران به معنای نقض استقلال قوه قضائیه نیست و لذا مغایرتی با اصول (۶۱)، (۱۵۶)، (۱۵۷) و (۱۵۸) قانون اساسی ندارد؛ زیرا این ماده قوه قضائیه را مکلف به ارائه برنامه‌های قوه قضائیه به دولت نکرده است و از این رو، رئیس قوه قضائیه در ارائه این برنامه‌ها به دولت مخیر است. بدیهی است رئیس قوه قضائیه می‌تواند از دادن برنامه‌هایی که منجر به دخالت سایر قوا در قوه قضائیه و در نتیجه نقض استقلال آن می‌شود امتناع کند. بنابراین، این ماده با اشکالی مواجه نیست.

نظر شورای نگهبان

ماده (۳)، مغایر با موازین شرع و قانون اساسی شناخته نشد.

ماده ۴- وزیر دادگستری در قبال کلیه مسائل مربوط به روابط قوه قضائیه با سایر قوا و وظایف قانونی خود مانند سایر وزرا موظف است در برابر مجلس شورای اسلامی پاسخگو باشد. وزیر دادگستری موظف است به سؤالات نمایندگان مجلس در مورد مسائل مختلف مربوط به قوه قضائیه پس از کسب اطلاع و با رعایت استقلال قضات، پاسخ دهد. پرونده‌های جاری قضایی که سؤال پیرامون آنها استقلال قاضی را مخدوش و به عدالت قضایی لطمه وارد می‌کند و مسائل محرمانه مربوط به اشخاص مانند احوال شخصیه از شمول این ماده خارج است.

دیدگاه مغایرت

الف) عموم حکم بخش دوم این ماده در خصوص تکلیف وزیر دادگستری به پاسخگویی به سؤالات نمایندگان مجلس در مورد مسائل مختلف مربوط به قوه قضائیه به این دلیل که شامل موارد مربوط به غیر روابط قوه قضائیه با سایر قوا می‌شود، مغایر با اصل (۱۶۰) قانون اساسی است. توضیح اینکه طبق اصل (۱۶۰)، وزیر دادگستری صرفاً به عنوان رابط بین قوه قضائیه و سایر قوا محسوب شده است و از این رو، ایشان تنها در مورد مسائل مربوط به قوه قضائیه با سایر قوا صلاحیت دارد و بر همین اساس، اساساً هیچ‌گونه صلاحیتی نسبت به غیر روابط قوه قضائیه با سایر قوا همچون پاسخگویی به سؤالات نمایندگان مجلس در مورد مسائل مختلف مربوط به قوه قضائیه ندارد؛ چه آنکه قائل شدن چنین صلاحیتی برای وزیر دادگستری باعث توسعه صلاحیت وزیر دادگستری مقرر در اصل (۱۶۰) قانون اساسی است. بنابراین، این ماده به دلیل توسعه صلاحیت وزیر دادگستری مغایر با اصل مذکور است.

ب) مستفاد از این ماده آن است که نمایندگان مجلس می‌توانند در مورد مسائل مختلف مربوط به قوه قضائیه سؤال کنند. این در حالی است که ابزارهای نظارت مجلس بر قوه قضائیه محدود به تحقیق و تفحص، اظهار نظر و بررسی شکایات در کمیسیون اصل (۹۰) است. علاوه بر این، طبق اصل (۸۸) قانون اساسی حق سؤال نمایندگان مجلس تنها در مورد رئیس جمهور و هر یک از وزرا پیش‌بینی شده است، نه قوه قضائیه. بنابراین، در این ماده پیش‌بینی حق سؤال در مورد مسائل مختلف مربوط به قوه قضائیه برای نمایندگان مجلس با اشکال مواجه است.

دیدگاه عدم مغایرت

آنچه که در بخش دوم ماده (۴) این مصوبه در خصوص تکلیف وزیر دادگستری به پاسخگویی به سؤالات نمایندگان مجلس در مورد «مسائل مختلف مربوط به قوه قضائیه» آمده است، تغایری با اصل (۱۶۰) قانون اساسی ندارد؛ چه آنکه به قرینه‌ی بخش

نخست ماده‌ی مزبور، این پاسخگویی صرفاً محدود به کلیه‌ی مسائل مربوط به روابط قوه‌ی قضائیه با سایر قوا و وظایف قانونی خود وزیر دادگستری می‌شود.

نظر شورای نگهبان

در ماده (۴)، عموم عبارت «مسائل مختلف مربوط به قوه قضائیه» چون شامل موارد مربوط به غیر روابط قوه قضائیه با سایر قوا نیز می‌شود، مغایر اصل (۱۶۰) قانون اساسی می‌باشد. در ضمن قسمت اخیر این ماده نیز واجد همین ایراد است.

ماده ۵- مسئولان واحدهای مختلف قوه قضائیه موظفند به منظور پاسخگویی وزیر به سؤال‌های نمایندگان مجلس شورای اسلامی و اجرای مسئولیت‌های مندرج در این قانون، اطلاعات و مدارک لازم را در اختیار وزیر دادگستری قرار دهند. تبصره- مواردی که رئیس قوه قضائیه بر اساس اختیارات مندرج در اصل یکصد و پنجاه و ششم (۱۵۶) قانون اساسی ارائه اسناد و اطلاعات مربوط به قوه قضائیه را ناقض استقلال قضایی و یا بر خلاف مصالح نظام تشخیص دهد، از شمول این ماده خارج است.

دیدگاه مغایرت

الف) طبق این ماده و در راستای حکم مذکور در ماده (۴) این مصوبه، مسئولان واحدهای مختلف قوه‌ی قضائیه مکلف شده‌اند به منظور پاسخگویی وزیر دادگستری به سؤال‌های نمایندگان مجلس، اطلاعات و مدارک لازم را در اختیار وزیر دادگستری قرار دهند. این در حالی است که بر اساس اصل (۱۶۰) قانون اساسی وزیر دادگستری صرفاً رابط قوه‌ی قضائیه با سایر قوا است و اصولاً در همین چارچوب مکلف به پاسخگویی به نمایندگان خواهد بود. بر همین اساس، از آنجا که وزیر دادگستری اساساً هیچ‌گونه صلاحیتی نسبت به غیر روابط قوه‌ی قضائیه با سایر قوا همچون پاسخگویی به سؤالات نمایندگان مجلس در مورد مسائل مختلف مربوط به قوه‌ی قضائیه ندارد، مسئولان واحدهای مختلف قوه‌ی قضائیه نیز تکلیفی جهت در اختیار قرار دادن اطلاعات و مدارک به منظور پاسخگویی وزیر به سؤال‌های نمایندگان مجلس ندارند. بر این اساس، این ماده به دلیل توسعه‌ی صلاحیت وزیر دادگستری نسبت به پاسخگویی به سؤال‌های نمایندگان مجلس، مغایر با اصل (۱۶۰) قانون اساسی است.

ب) حکم مقرر در ماده (۵) این مصوبه در خصوص الزام مسئولان واحدهای مختلف قوه‌ی قضائیه به اینکه اطلاعات و مدارک لازم را در اختیار وزیر دادگستری قرار دهند، مغایر با اصل (۱۵۷) قانون اساسی است؛ زیرا طبق این اصل، تشکیلات قوه‌ی قضائیه زیر نظر رئیس قوه‌ی قضائیه است و لذا این قوه هیچ‌گونه تکلیفی - همچون در اختیار قرار دادن اطلاعات و مدارک- در مقابل وزیر دادگستری ندارد. بنابراین، حکم مقرر در این ماده مبنی بر ایجاد تکلیف برای مسئولان واحدهای مختلف قوه‌ی قضائیه به پاسخگویی در مقابل وزیر دادگستری، در تغایر با اصل (۱۵۷) قانون اساسی است.

ج) مفهوم مخالف حکم مقرر در تبصره ماده (۵) این مصوبه در خصوص مستثنی شدن از شمول حکم ماده (۵) در مواردی که رئیس قوه‌ی قضائیه ارائه‌ی اسناد و اطلاعات مربوط به قوه‌ی قضائیه را ناقض استقلال قضایی و یا بر خلاف مصالح نظام تشخیص دهد، به این معنا است که ارائه‌ی اسناد و اطلاعات به وزیر دادگستری در مواردی که ناقض استقلال قضایی و یا بر خلاف مصالح نظام نیست بلاشکال است. این در حالی است که اصولاً وزیر دادگستری وفق اصل (۱۶۰) قانون اساسی صرفاً رابط قوه‌ی قضائیه با سایر قوا است و اصولاً در همین چارچوب مکلف به پاسخگویی به نمایندگان است؛ لذا اساساً هیچ‌گونه صلاحیتی نسبت به غیر روابط قوه‌ی قضائیه با سایر قوا همچون پاسخگویی به سؤالات نمایندگان مجلس در مورد مسائل مختلف مربوط به قوه‌ی قضائیه ندارد تا مسئولان واحدهای مختلف قوه‌ی قضائیه بدین منظور مکلف به در اختیار قراردادن اطلاعات و مدارک به وی باشند. بنابراین از آنجا که تبصره‌ی این ماده به معنای توسعه‌ی صلاحیت وزیر دادگستری نسبت به غیر روابط قوه‌ی قضائیه با سایر قوا است، مغایر با اصل (۱۶۰) قانون اساسی است.

د) تبصره‌ی این ماده تنها در مواردی که رئیس قوه‌ی قضائیه ارائه‌ی اسناد و اطلاعات مربوط به قوه‌ی قضائیه را ناقض استقلال قضایی و یا بر خلاف مصالح نظام تشخیص دهد، از شمول این ماده خارج دانسته است؛ حال آنکه ممکن است در مواردی ارائه‌ی اسناد و اطلاعات مزبور در واقع باعث نقض استقلال قضایی و یا بر خلاف مصالح نظام باشد ولی رئیس قوه‌ی قضائیه بنا به دلایلی آن موارد را مغایر با استقلال قضایی و یا بر خلاف مصلحت نظام تشخیص نداده باشد. بنابراین، در این تبصره، واگذار شدن انحصاری تشخیص موارد مغایر با استقلال قضایی یا مصلحت نظام به رئیس قوه‌ی قضائیه، دارای اشکال است.

دیدگاه عدم مغایرت

حکم مقرر در تبصره‌ی این ماده مبنی بر واگذاری تشخیص مواردی که ارائه‌ی اسناد و اطلاعات مربوط به قوه‌ی قضائیه باعث نقض استقلال قضایی و یا بر خلاف مصالح نظام می‌شود به رئیس قوه‌ی قضائیه با اشکالی مواجه نیست؛ زیرا فرض مقنن آن بوده است که برای جلوگیری از تشّت نظرات در خصوص نقض یا عدم نقض استقلال قضایی و نیز مصلحت نظام یک نفر که نسبت به مسائل قوه‌ی قضائیه آگاه‌تر است را به عنوان فصل‌الخطاب قرار دهد. بر همین اساس، از آنجا که طبق اصل (۱۵۷) قانون اساسی مسئولیت کلیه‌ی امور قضایی، اجرایی و اداری قوه‌ی قضائیه به رئیس آن قوه سپرده شده است، مجلس نیز رئیس قوه‌ی قضائیه را نسبت به این موضوع آگاه‌تر از سایرین فرض کرده است.

نظر شورای نگهبان

ماده (۵) و تبصره‌ی آن، مبنیاً بر ایراد معموله در ماده (۴)، اشکال دارند.

ماده ۶- رئیس قوه قضائیه می‌تواند امور مالی، اداری و استخدامی غیر قضات را به وزیر دادگستری تفویض کند. تفویض اختیارات مذکور باعث سلب اختیارات رئیس قوه نسبت به آن امور نمی‌باشد و وزیر دادگستری هماهنگی لازم را با ایشان به عمل می‌آورد.

دیدگاه مغایرت

الف) مطابق ذیل اصل (۱۶۰) قانون اساسی، رئیس قوه‌ی قضائیه می‌تواند اختیارات تام مالی و اداری و نیز اختیارات استخدامی غیر قضات را به وزیر دادگستری تفویض کند. واضح است که در این اصل، قید غیر قضات تنها برای اختیارات استخدامی ذکر شده است و در مورد اختیارات مالی و اداری تأثیری ندارد. به عبارت دیگر، رئیس قوه‌ی قضائیه می‌تواند اختیارات اداری و مالی قوه اعم از قضات و غیر قضات را به وزیر دادگستری تفویض کند. این در حالی است که به موجب ماده‌ی حاضر، تفویض اختیار در امور مالی و اداری محدود به غیر قضات شده است و از این جهت حکم مذکور در ذیل اصل (۱۶۰) مبنی بر صلاحیت رئیس قوه‌ی قضائیه در تفویض اختیارات اداری و مالی به وزیر دادگستری را تضییق کرده است. بنابراین، این ماده به دلیل محدود کردن صلاحیت رئیس قوه‌ی قضائیه در تفویض اختیارات اداری و مالی به وزیر دادگستری مغایر با اصل (۱۶۰) قانون اساسی است. برای رفع این ایراد باید قبل از واژه‌ی «استخدامی» عبارت «نیز اختیارات» اضافه شود.

ب) حکم مقرر در ذیل ماده (۶) مبنی بر امکان تفویض اختیارات رئیس قوه‌ی قضائیه در امور مالی، اداری و استخدامی غیر قضات به وزیر دادگستری بدون اینکه اختیارات مزبور از رئیس قوه سلب شود، مغایر با اصل (۱۶۰) قانون اساسی است. توضیح اینکه بر اساس این اصل در صورت تفویض اختیارات رئیس قوه‌ی قضائیه به وزیر دادگستری، وی واجد همان اختیارات و وظایفی خواهد بود که در قوانین برای سایر وزرا به عنوان عالی‌ترین مقام اجرایی پیش‌بینی شده است. به بیان دیگر با تفویض صورت‌گرفته، وزیر دادگستری مکلف به پاسخگویی در این زمینه به مجلس خواهد بود و لذا نمی‌توان همزمان با این تفویض که موجد اختیارات و مسئولیت‌های گسترده‌ای است، رئیس قوه‌ی قضائیه را نیز صاحب همان اختیارات دانست؛ چه آنکه در این صورت هم رئیس قوه

و هم وزیر دادگستری، در امور مالی، اداری و استخدامی واجد اختیار هستند؛ حال آنکه به دلیل تفویض، وزیر دادگستری حتی در مورد تصمیمات مالی، اداری و استخدامی رئیس قوه قضائیه باید پاسخگو باشد و حتی در مواردی استیضاح شود.

دیدگاه عدم مغایرت

حکم مقرر در ذیل ماده (۶) در خصوص تفویض اختیارات رئیس قوه قضائیه در امور مالی، اداری و استخدامی غیر قضات به وزیر دادگستری بدون اینکه اختیارات مزبور از رئیس قوه سلب شود، تغایری با اصل (۱۶۰) قانون اساسی ندارد؛ چرا که از نظر حقوقی تفویض به معنای انتقال اختیار نیست، بلکه در تفویض، همان اختیارات برای مقام تفویض کننده باقی است. بنابراین، حکم این ماده مبنی بر عدم سلب اختیارات رئیس قوه قضائیه در امور مالی، اداری و استخدامی در فرض تفویض این اختیارات به وزیر دادگستری با اشکالی مواجه نیست.

نظر شورای نگهبان

در ماده (۶)، ظاهراً مقصود بیان اختیارات مزبور در ذیل اصل (۱۶۰) قانون اساسی است؛ لذا باید قبل از واژه «استخدامی» عبارت «نیز اختیارات» اضافه شود.

ماده ۸- آیین نامه اجرایی این قانون در مواردی که نیاز باشد توسط وزارت دادگستری تهیه می شود و به تصویب رئیس قوه قضائیه می رسد.

دیدگاه مغایرت

الف) رئیس قوه قضائیه با توجه به شأن ریاست قوه و اعمال مدیریت بر آن و بر اساس مجموعه صلاحیت ها و وظایفی که بر اساس اصول (۱۵۸) و (۱۵۶) قانون اساسی برعهده دارد می تواند در حوزه مسائل قضایی آیین نامه وضع کند. بر همین مبنا شورای نگهبان در پاسخ به استفساریه ای در خصوص اصل (۱۳۸) قانون اساسی^۵ حق وضع آیین نامه در اموری که جنبه قضایی دارد را در صلاحیت رئیس قوه قضائیه دانسته است. بنابراین تهیه ابتدایی آیین نامه اجرایی قوانینی که ماهیت قضایی دارند با رئیس قوه قضائیه است. این در حالی است که این ماده، تهیه ابتدایی آیین نامه را به طور مطلق به وزارت دادگستری واگذار کرده است. این موضوع در مواردی باعث سلب صلاحیت رئیس قوه قضائیه در تصویب آیین نامه های فوق الذکر است؛ چه آنکه ممکن است رئیس قوه قضائیه تصویب آیین نامه ای را لازم بداند، ولی وزیر دادگستری اقدام به تهیه آن نکند. بنابراین، در این ماده واگذاری مطلق تهیه ابتدایی آیین نامه به وزارت دادگستری با اشکال مواجه است. برای رفع این ایراد باید تصریح شود که وزیر دادگستری در صورتی که رئیس قوه قضائیه تهیه آیین نامه را لازم بداند، مکلف به تهیه آن است.

ب) اطلاق حکم مقرر در این ماده در خصوص تهیه آیین نامه اجرایی این قانون توسط وزارت دادگستری و تصویب آن توسط رئیس قوه قضائیه در مواردی که جنبه قضایی نداشته باشد، مغایر با اصل (۱۳۸) قانون اساسی است. توضیح اینکه طبق اصل مزبور اختیار وضع تصویب نامه و آیین نامه برای انجام وظایف اداری و تأمین اجرای قوانین به هیئت وزیران واگذار شده است. از طرفی، مستفاد از نظریه تفسیری شماره ۹۰/۳۰/۴۳۴۵۸ مورخ ۱۳۹۰/۶/۲ شورای نگهبان در خصوص اصل (۱۳۸) قانون اساسی آن است که رئیس قوه قضائیه تنها در اموری که جنبه قضایی دارد صلاحیت وضع آیین نامه دارد. بنابراین، رئیس قوه قضائیه در اموری که جنبه قضایی ندارد صلاحیت تصویب آیین نامه ندارد. این در حالی است که مادهی حاضر به طور مطلق تصویب

۵. نظریه تفسیری شماره ۹۰/۳۰/۴۳۴۵۸ مورخ ۱۳۹۰/۶/۲ شورای نگهبان در خصوص اصل (۱۳۸) قانون اساسی: «بدیهی است رئیس قوه قضائیه نمی تواند برای دستگاه های خارج از این قوه آیین نامه وضع نماید، اما می تواند در حدود اختیارات مذکور در قانون اساسی، آیین نامه تصویب کند. در این صورت آیین نامه مصوب ایشان برای همه دستگاه ها لازم الاتباع است.»

آیین‌نامه‌ی اجرایی این مصوبه را - حتی در مواردی که جنبه‌ی قضایی ندارد- به رئیس قوه‌ی قضائیه واگذار کرده است.

نظر شورای نگهبان

در ماده (۸)، اطلاق این ماده در خصوص آیین‌نامه‌های این قانون که جنبه قضایی داشته باشد، اشکال دارد. در ضمن وزیر دادگستری در صورتی که رئیس قوه قضائیه تهیه آیین‌نامه را لازم بداند، مکلف به تهیه آن است.

تاریخ مصوبه مجلس شورای اسلامی: ۱۳۹۳/۱۱/۷ (مرحله دوم)

تاریخ بررسی در شورای نگهبان: ۱۳۹۳/۱۱/۱۵

[در سطر اول ماده (۱)، عبارت «از میان کسانی» جایگزین عبارت «از میان حقوقدانانی» شد.]

ماده ۱- وزیر دادگستری از میان کسانی که توسط رئیس قوه قضائیه به رئیس جمهور پیشنهاد می‌شوند انتخاب و برای اخذ رأی اعتماد به مجلس شورای اسلامی معرفی می‌شود.

دیدگاه عدم مغایرت

با عنایت به اینکه در سطر اول این ماده، عبارت «از میان حقوقدانانی» حذف و عبارت «از میان کسانی» جایگزین شده است، ایراد قبلی شورا مبنی بر مغایرت این ماده با اصل (۱۶۰) قانون اساسی از جهت ایجاد محدودیت برای رئیس قوه قضائیه جهت انتخاب وزیر دادگستری (با توجه به قید محدودکننده‌ی «از میان حقوقدانان»)، برطرف شده است؛ چه آنکه بر اساس اصلاح صورت گرفته، رئیس قوه قضائیه می‌تواند مطابق با منطوق اصل (۱۶۰)، وزیر دادگستری را از بین غیر حقوقدانان نیز انتخاب کند.

نظر شورای نگهبان

ماده (۱)، با توجه به اصلاحات به عمل آمده، مغایر با موازین شرع و قانون اساسی شناخته نشد.

[در سطر دوم بند (ب) ماده (۲)، بعد از عبارت «قوه قضائیه» عبارت «مطابق نظر ریاست قوه قضائیه» اضافه شد.
- در تبصره ماده (۲)، عبارت «واظهار نظر و دفاع از لوایح و طرح‌های قضایی توسط نماینده رئیس قوه قضائیه» حذف شد.]
ماده ۲- وزیر دادگستری مسئولیت کلیه مسائل مربوط به روابط قوه قضائیه با قوای مجریه و مقننه را بر عهده دارد و از این حیث عهده‌دار امور ذیل است:

الف- ارائه لوایح قضایی تهیه شده توسط رئیس قوه قضائیه به دولت و پیگیری جهت تصویب آنها

ب- دفاع از لوایح قضایی در مجلس شورای اسلامی، اظهار نظر در مورد طرح‌های مربوط به قوه قضائیه مطابق نظر ریاست قوه قضائیه، هماهنگی لازم جهت پاسخگویی به کمیسیون اصل نودم (۹۰) قانون اساسی و همکاری جهت تحقیق و تفحص مجلس شورای اسلامی در خصوص مسائل مربوط به قوه قضائیه

پ- ...

تبصره- اختیارات مندرج در این ماده مانع از اعمال وظایف و اختیارات قانونی رئیس قوه قضائیه نیست.

دیدگاه عدم مغایرت

الف) با توجه به اینکه طبق ماده (۲) اصلاحی، اظهار نظر وزیر دادگستری در مورد طرح‌های مربوط به قوه قضائیه باید مطابق نظر ریاست قوه قضائیه باشد، ایراد قبلی شورا مبنی بر مغایرت این ماده با اصل (۱۶۰) قانون اساسی از جهت پیش‌بینی صلاحیت دفاع و اظهار نظر برای وزیر دادگستری بدون لحاظ نظر ریاست قوه قضائیه و در نتیجه توسعه‌ی اختیارات ایشان برطرف شده

است.

ب) با توجه به حذف عبارت «و اظهار نظر و دفاع از لوایح و طرح‌های قضایی توسط نماینده رئیس قوه قضائیه» در تبصره‌ی ماده (۲) اصلاحی، ایراد قبلی شورا مبنی بر مغایرت این تبصره با اصل (۱۶۰) قانون اساسی از جهت پیش‌بینی اختیار برای رئیس قوه قضائیه در معرفی نماینده‌ای دیگر غیر از وزیر دادگستری جهت اظهار نظر و دفاع از لوایح و طرح‌های قضایی، برطرف شده است.

نظر شورای نگهبان

ماده (۲)، با توجه به اصلاحات به عمل آمده، مغایر با موازین شرع و قانون اساسی شناخته نشد.

[در سطر چهارم ماده (۴)، قبل از عبارت «قوه قضائیه» کلمه «روابط» و بعد از آن، عبارت «با قوای دیگر» اضافه گردید و پاراگراف دوم ماده (۴) حذف شد.]

ماده ۴- وزیر دادگستری در قبال کلیه مسائل مربوط به روابط قوه قضائیه با سایر قوا و وظایف قانونی خود مانند سایر وزرا موظف است در برابر مجلس شورای اسلامی پاسخگو باشد. وزیر دادگستری موظف است به سؤالات نمایندگان مجلس در مورد مسائل مختلف مربوط به روابط قوه قضائیه با قوای دیگر پس از کسب اطلاع و با رعایت استقلال قضات، پاسخ دهد. پرونده‌های جاری قضایی که سؤال پیرامون آنها استقلال قاضی را مخدوش و به عدالت قضایی لطمه وارد می‌کند و مسائل محرمانه مربوط به اشخاص مانند احوال شخصیه از شمول این ماده خارج است.

دیدگاه عدم مغایرت

با توجه به اضافه شدن کلمه‌ی «روابط» و عبارت «با قوای دیگر» در متن ماده (۴) اصلاحی، وزیر دادگستری تنها در چارچوب روابط قوه قضائیه با قوای دیگر مکلف به پاسخگویی به سؤالات نمایندگان مجلس خواهد بود؛ لذا ایراد قبلی شورا مبنی بر مغایرت این ماده با اصل (۱۶۰) قانون اساسی از جهت توسعه‌ی صلاحیت وزیر دادگستری و پیش‌بینی مطلق صلاحیت پاسخگویی به سؤالات نمایندگان مجلس برای وزیر دادگستری حتی در مواردی که سؤال نمایندگان مربوط به غیر روابط قوه قضائیه با سایر قوا باشد، برطرف شده است.

نظر شورای نگهبان

ماده (۴)، با توجه به اصلاحات به عمل آمده، مغایر با موازین شرع و قانون اساسی شناخته نشد.

ماده ۵- مسئولان واحدهای مختلف قوه قضائیه موظفند به منظور پاسخگویی وزیر به سؤالات نمایندگان مجلس شورای اسلامی و اجرای مسئولیت‌های مندرج در این قانون، اطلاعات و مدارک لازم را در اختیار وزیر دادگستری قرار دهند. تبصره- مواردی که رئیس قوه قضائیه بر اساس اختیارات مندرج در اصل یکصد و پنجاه و ششم (۱۵۶) قانون اساسی ارائه اسناد و اطلاعات مربوط به قوه قضائیه را ناقض استقلال قضایی و یا بر خلاف مصالح نظام تشخیص دهد، از شمول این ماده خارج است.

دیدگاه ابهام

نظر به اینکه در ماده (۵)، مشخص نیست سؤالات نمایندگان مجلس مربوط به روابط قوه قضائیه با قوای دیگر است یا خیر، این ماده واجد ابهام است. توضیح اینکه در صورتی که سؤال نمایندگان از وزیر دادگستری به اموری غیر از روابط قوه قضائیه با قوای دیگر مربوط باشد وی وظیفه‌ای جهت پاسخگویی نخواهد داشت و طرح این‌گونه سؤالات مغایر با اصل (۱۶۰) قانون اساسی

خواهد بود؛ زیرا بر اساس این اصل وزیر دادگستری صرفاً رابط قوهی قضائیه با سایر قوا است و در همین چارچوب مکلف به پاسخگویی به نمایندگان است.

دیدگاه عدم مغایرت

وفق نظر شورای نگهبان در مرحلهی پیش، ماده (۵) و تبصره‌ی آن، مبنیاً بر ایراد وارد شده به ماده (۴)، واجد اشکال تشخیص داده شده بود. حال با توجه به اینکه طبق ماده (۴) اصلاحی، وزیر دادگستری تنها در چارچوب روابط قوهی قضائیه با قوای دیگر مکلف به پاسخگویی به سؤالات نمایندگان مجلس شده است، بالطبع تکلیف مسئولان واحدهای مختلف قوهی قضائیه مقرر در ماده (۵) مبنی بر اختیار قراردادن اطلاعات و مدارک به منظور پاسخگویی وزیر دادگستری به سؤالات نمایندگان مجلس نیز صرفاً در چارچوب روابط قوهی قضائیه با قوای دیگر خواهد بود. از این رو، ایراد قبلی شورا مبنی بر مغایرت ماده (۵) با اصل (۱۶۰) قانون اساسی از جهت توسعهی صلاحیت وزیر دادگستری و پیش‌بینی مطلق صلاحیت پاسخگویی به سؤالات نمایندگان مجلس برای وزیر دادگستری حتی در مواردی که سؤال نمایندگان مربوط به غیر روابط قوهی قضائیه با سایر قوا باشد، برطرف شده است.

نظر شورای نگهبان

در خصوص اشکال معموله در بند (۴) ایراد سابق این شورا، نظر به اینکه مشخص نیست سؤالات نمایندگان مربوط به روابط قوه قضائیه با قوای دیگر است یا خیر، ابهام دارد؛ پس از رفع ابهام، اظهار نظر خواهد شد.

[در سطر اول ماده (۶)، بعد از عبارت «اداری و» عبارت «نیز اختیارات» اضافه شد.]

ماده ۶- رئیس قوه قضائیه می‌تواند امور مالی، اداری و نیز اختیارات استخدامی غیر قضات را به وزیر دادگستری تفویض کند. تفویض اختیارات مذکور باعث سلب اختیارات رئیس قوه نسبت به آن امور نمی‌باشد و وزیر دادگستری هماهنگی لازم را با ایشان به عمل می‌آورد.

دیدگاه عدم مغایرت

با عنایت به اصلاح به عمل آمده در ماده (۶)، در حال حاضر، رئیس قوهی قضائیه می‌تواند علاوه بر تفویض اختیارات استخدامی غیر قضات به وزیر دادگستری، اختیارات اداری و مالی قوهی قضائیه اعم از قضات و غیر قضات را نیز به وزیر دادگستری تفویض کند. بر این اساس، ایراد قبلی شورا مبنی بر مغایرت این ماده با اصل (۱۶۰) قانون اساسی از جهت محدود شدن صلاحیت رئیس قوهی قضائیه در تفویض اختیارات اداری و مالی به وزیر دادگستری برطرف شده است.

نظر شورای نگهبان

ماده (۶)، با توجه به اصلاح به عمل آمده، مغایر با موازین شرع و قانون اساسی شناخته نشد.

[ماده ۸- حذف شد.]

دیدگاه عدم مغایرت

با توجه به حذف ماده (۸) از متن مصوبه‌ی اصلاحی، ایراد قبلی شورا مبنی بر مغایرت این ماده با اصل (۱۳۸) و (۱۵۸) قانون اساسی از جهت واگذاری مطلق تهیه‌ی ابتدایی آیین‌نامه به وزارت دادگستری و در نتیجه، سلب صلاحیت رئیس قوهی قضائیه در تهیه و تصویب آیین‌نامه‌های اجرایی این قانون که جنبه‌ی قضایی دارد، موضوعاً منتفی شده است.

نظر شورای نگهبان

با توجه به اصلاح به عمل آمده (حذف ماده (۸))، مغایرت این ماده با موازین شرع و قانون اساسی سالبه به انتفای موضوع است.

تاریخ مصوبه مجلس شورای اسلامی: ۱۳۹۴/۲/۲۲ (مرحله سوم)

تاریخ بررسی در شورای نگهبان: ۱۳۹۴/۳/۶

[ماده (۵) به شرح زیر اصلاح می‌شود و تبصره آن به قوت خود باقی است:]

ماده ۵- مسئولان واحدهای مختلف قوه قضائیه موظفند به منظور پاسخگویی وزیر به سؤال‌های نمایندگان مجلس شورای اسلامی در ارتباط با روابط قوه قضائیه با قوای دیگر و اجرای مسئولیت‌های مندرج در این قانون، اطلاعات و مدارک لازم را در اختیار وزیر دادگستری قرار دهند.
تبصره- ...

دیدگاه عدم مغایرت

در مصوبه‌ی پیشین معلوم نبود در صورتی که سؤال نمایندگان از وزیر دادگستری به اموری غیر از روابط قوه‌ی قضائیه با قوای دیگر مربوط باشد آیا وزیر دادگستری وظیفه‌ای جهت پاسخگویی به مجلس دارد یا خیر. در حال حاضر، با توجه به مقید شدن موضوع پاسخگویی وزیر به سؤال‌های نمایندگان مجلس در ماده (۵) اصلاحی، که صرفاً به پاسخگویی «در ارتباط با روابط قوه‌ی قضائیه با قوای دیگر» منحصر شده، این ابهام برطرف شده است.

نظر شورای نگهبان

ماده (۵)، با توجه به اصلاحات به عمل آمده، مغایر با موازین شرع و قانون اساسی شناخته نشد.

نظر نهایی شورای نگهبان

مصوبه مجلس در خصوص طرح نحوه اجرای اصل یکصد و شصتم (۱۶۰) قانون اساسی، با توجه به اصلاحات به عمل آمده، مغایر با موازین شرع و قانون اساسی شناخته نشد.